

imeli s težkočami zlasti zaraditega, ker ni bilo še tiska. Storili so v tem oziru glede časovnih razmer precej, a ne toliko, kolikor bi lahko storili. Za splošno ljudsko izobrazbo niso storili skoraj nič, ker je bilo preprosto ljudstvo izključeno od omike in šolskega pouka; poučevali so večinoma samo plemenitaške otroke in take, ki so se hoteli posvetiti duhovskemu stanu. Splošni ljudski izobrazbi niso bili vdani že nekdanj in tudi sedaj niso. Pa zakaj niso? Znano je, da se po naših cerkvah uči, da je boljše za človeško dušo, ako je človek neveden v posvetnih vedah ter živi po sveti veri in se zveliča, kakor pa da bi znal vse učenosti sveta in se pri tem pogubil. Učenost smatra cerkev za dušo kot nekaj nevarnega in zavedljivega. — To je vzrok, da ni klerikalizem posebno vdan splošni ljudski izobrazbi, ker se boji, da bi učenost ne privedla ljudstva do verskega indiferentizma ali celo neverstva. Ako bi ljudstvo postalo tako, bi oni bili zaradi potrebnih svojih dohodkov na slabih nogah, pa tudi njih ugled bi mineval od dne do dne. Le nevedno, neizobraženo in Bogu vdano ali pobožno ljudstvo je duhovščini slepo orodje. Takšni ljudje časte in spoštujejo duhovnike jako visoko, da, celo bojijo se jih in ne postavijo se jim po robu, če se jim godi še taka krivica z njihove strani. Znano je, da je jako veliko praznih ver in vraž med našim nevednim ljudstvom o duhovnikih.

Tukaj naj povemo samo nekatere: Duhovniku je mogoče zabraniti točo, če le hoče; ako se mu pa ljudje zamerijo, pusti, da toča pobije vse. Če se kdo zameri duhovniku, je nevarnost, da ga ta zamoli ali zamašuje, zaradi česar sledijo razne bolezni in nesreče. Če ti duhovnik sede na suknjo, odreži jo in pojdi rajši stran, nego da bi mu ugovarjal ali v čemersibodi nasprotoval. Ni čuda torej, da ima naše ljudstvo tako slepo pokorščino in pasji rešpekt pred duhovščino, ker je za trdno uverjeno, da nima ta samo v dušnih zadevah oblasti nad njim, ampak tudi v posvetnih zadevah mu more škodovati, ako se mu zameri ali mu ni slepo pokoren.

Ako bi imelo naše ljudstvo mnogo dobrih šol in učiteljev, bi se izbile sčasoma te in mnoge druge vraže iz njegove domišljave glave, potrebne šolske vednosti bi ga polagoma izomikale, tako da bi duhovnika smatral le za toliko, kar in kolikor je vreden. To opazujemo lahko po mestih, kjer so imeli šole že mnogo poprej kakor po kmetih. Ljudstvo je tukaj izobraženo, spoštuje sicer duhovnika po njegovi zaslugah kakor vsakega drugega someščana, a ne uklanja več slepo svojega tilnika pred njim.

Ker nosi klerikalizem svoj ideal visoko nad ljudsko maso že od pamtiveka, želeč vladati, gospodariti in pri tem tudi dobro živeti, bo lahko sedaj vsakdo razumel naš politični boj. Ta se hoče na vsak način polastiti nadvlade zlasti na Kranjskem, kjer so sedaj še precej ugodna tla. Edini liberalizem je tukaj, ki mu dela velike ovire, da ne more tako izlahka dospeti do svojega ideala. Liberalizem vidi dobro, da je mogoče ugnati v kozji rod nadležni klerikalizem le z omiko in ljudsko prosveto, zato je prijatelj napredka in šole, zato podpira stremljenje učiteljev in tudi v težkem boju na šolskem polju stoji jim zvesto ob strani in simpatizuje z njimi glede njihovega gmotnega stanja. Klerikalizmu je pa ravno šola in ljudska omika na poti, ki ga ovira in močno plaši, da mu ni možno dospeti tako hitro do smotra. Zato sovraži, prezira, obrekuje in ponižuje, kolikor le more, šolo in napredno učiteljstvo; in da bi lažje izvojeval zmago, odreka poslednjemu celo pravico do izboljšanja gmotnega stanja.

Pred letom 1870. je bila doba konkordata, učitelji in šola so bili pod duhovsko oblastjo. Takrat je bila le malo kje kaka šola, le po mestih in velikih vaseh je bilo ljudstvo deležno te dobrote, drugod je vladala tema nevednosti in nazadnjaštva. Klerikalizem se ni brigal za splošno ljudsko prosveto, ker ni bil iz principa tej posebno naklonjen. Tuptam je kak duhovnik imel tudi takoimenovano »farno šolo«, ker je bilo veliko pomanjkanje učiteljev zaradi sramotne pičle plače, a učili so le nadarjene otroke, pa še tiste, če so prostovoljno hodili v šolo. Ako je bilo v taki šoli 10 do 15 učencev, je bilo to že veliko. Učitelji so bili takrat pravi sužnji duhovnikov; biti so morali pokorni slugi njihovi v šoli, cerkvi in župnišču.

(Dalje.)

Po protestnem shodu.

Protestni učiteljski shod, ki ga je sklicalo »Deželno slovensko učiteljsko društvo«, se je izvršil nepričakovano sijajno. Njega posledice bodo segale kranjskim klerikalcem do kosti ter jim prerešale jetra in obisti. Sicer smo pričakovali, da bo udeležba mnogobrojna, a ko smo pa videli, kako se je zbiralo v prostrani dvorani zavedno, napredno in svobodomiselnost učiteljstvo, smo bili kar naravnost osupnjeni ob tej ogromni udeležbi. Upoštevati je bilo treba skrajno neugodno vreme, slaba pota, konec meseca, praznike in pa še okolnost, da je bil naslednji dan že šolski dan. Na shodu smo opazili tudi mnogo takih tovarišev in tovarišic, ki so še pred nedavnim časom bili najzvestejši pristaši kranjske Slomškarije, ki jih je pa pogubonosna dr. Šusteršičeva klerikalna politika izpametovala še ob pravem času ter so se zopet vrnili v tabor naprednega učiteljstva. Veselilo nas je tudi, da so bile gospodične tovarišice v tako častnem številu zastopane na našem protestnem shodu. Čast jim! Le vztrajajte, gospodične kolegije, v naši družbi, zakaj le v edinosti je moč in napredek. Le če bomo skupno delovali in se skupno bojevali proti krutemu sovražniku, ki nam ne privoščiti trohice vsakdanjega kruha, nam je zmaga gotova. Podpirajte duševno in gmotno naše liste »Učiteljski Tovariš«, »Popotnik« in »Zvonček« in pridno se udeležujte tudi zborovanj naših društev. Gre nam za kruh, za življenje! Če sedaj ne zmagamo, potem smo izgubljeni ter izročeni na milost in nemilost trinogim kranjskim klerikalcem. In če pridemo v njih kremplje, kar nas Bog obvaruj, potem gorje nam, gorje šoli in gorje našemu narodu! Zato udarimo s podvojenimi silami v boj na divje Amonite ter se združimo z onimi, ki nam žele dobro, ki so prijatelji šole in učiteljstva, pobijajmo in zavračajmo pa klerikalizem in nazadnjaštvo, kjerkoli in kadarkoli nam je dana prilika.

Naš protestni shod je bil lep in sijajen. Kaj pa zdaj? Ali se smemo zadovoljiti z golim protestom? Nikakor ne! Ta shod mora roditi sedaj pozitivno delo, sicer bi bil shod brezuspešen. Stopiti moramo sedaj med ljudstvo, med narod ter ga poučiti kolika nesreča je ne samo za nas, ampak za vso našo domovino klerikalna obstrukcija ter klerikalizem vobče. Dalje moramo našemu zavedenemu ljudstvu odpreti oči ter mu poljudno razložiti in ga poučiti, kako velike važnosti je ljudska šola za sleherni narod.

Kako bi pa to storili, utegne vprašati ta ali oni, ali v šoli ali potom časopisja ali v privatnih pogovorih itd.? To ni prav nič težavnega, somišljeniki in somišljenice.

Že v šoli vsakdo prav lahko mnogo stori v korist naše stvari. Treba je le poudarjati, kako dobro se godi ljudstvu v takih deželah, kjer imajo razvito ljudsko šolstvo in kake siromaki so pa v onih krajih, kjer imajo premalo šol, kakor n. pr. pri nas. Zadnje dni so pisali časopisi, koliko ljudi se preseli iz Avstrije v Ameriko. Statistika kaže, da se največ ljudi izseli iz tistih kronovin, kjer stoje kulturno na nizki stopnji, kjer imajo torej malo šol; te kronovine so: Kranjsko, Primorsko, Istra, Dalmacija in Galicija. Iz teh kronovin se preseli največ ljudi v Ameriko.

Pa tudi potom časopisja poučujmo ljudstvo o potrebi in važnosti šol ter o škodi, ki jo donša klerikalna politika naši deželi. Da se v privatnih pogovorih tudi mnogo lahko stori šolstvu v korist, tega nam niti ni treba poudarjati.

Največ bomo pa storili za dobro stvar s shodi. Shode je treba prirejati, in če drugače ni mogoče, pa z borovanja po § 2. Kako se to vrši, o tem dobi vsakdo pojasnila pri našem uredništvu.

Za shode je pa treba naprednih političnih društev in sicer za vsak sodni okraj eno, kakršno so te dni osnovali za kostanjeviški okraj. Dotična pravila so na razpolago vsakomur pri našem uredništvu. Zato, tovariši, le nemudoma na delo in snujete za vsak sodni okraj po eno napredno politično društvo. Prepričani smo, da vas bo slovenska napredna inteligenca pri tem delu krepko podpirala. Na Notranjskem imajo sicer za vso Notranjsko tako napredno politično društvo, a izkušna nas uči, da to društvo ne donša zaželenega sadu, ker je preobsežno. Gotovo bodo pa napredna politična društva za vsak sodni okraj posebej donšala mnogo koristi napredni misli in ideji. Zato le takoj na delo! Ta napredna politična društva naj pa potem pripravejo shode, vsako v svojem okraju, da se na ta način temeljito pripravimo na boj z divjimi Amoniti pri prihodnjih deželnozborskih volitvah. Le vsi za enega in eden za vse!

Pripravljajmo tla za novo organizacijo.

Prvotno stanovsko vprašanje — regulacija učiteljskih plač — je postalo hitroma eminentno, kulturno bojno polje. Danes kliče slovenski učitelj na boj na divje Amonite! Prirodno! Saj so si zaprisegli nasprotniki, da učiteljstvo na vsak način moralno in materialno uničijo. Sklenili so torej udušiti sploh vsak kulturni napredek našega borega naroda. Mi stopamo v boj, zaupajoč v organizacijo, ki je izrasla iz nas samih. In ko bi ne imeli nikogar poleg sebe, nam zadostuje naša samozavest, da ne podležemo nikdar!

Sedanjost je vzlic naši trdnjavi resna, realna. Zato treba boja z realnim orožjem. Fraze nam ne bodo veliko pomagale; pač pa podrobno, vztrajno in tiho delo! Na zadnjem protestnem shodu se je nam dala ravno v tem smislu direktiva, izražena z besedami: »Pojdimo med narod!« Jasno je, da se izdela za boj načrt, po katerem lahko osredotočimo vse sile edino le na Ahilovo peto nasprotnika. Preden pa moremo načrt v podrobnosti izdelati, moramo — nalik dobremu vojskovodji — zvedeti, kje je za

nas bojno polje. Zakaj šele potem vemo, kakšen je naš dejanski položaj. Šele potem lahko teren pregledamo in ga pripravimo za operacije.

Menda ne grešimo, ako trdimo, da bi bilo najbolje, ako razpostavi sleherni učitelj svoje moči v svoji občini. Na ta način si delo krasno delimo. Tako postane boj res realen in uspešen, ker pride sleherni moč v ogenj. S tem pa smo se zastavili tam, koder je odpora najbolj pričakovati, saj baš tu zbira nasprotnik svoje prvotne čete, iz katerih misli narediti mogočno vojsko.

Zatorej: koncentrujmo delo v občinah! Tu je ogromno opravila. Tu je pa tudi naše delovanje lahko najbolj uspešno in potrebno. Saj vidimo, da sede v občinskih zastopih ljudje, ki so izvoljeni kot pristaši tega ali onega programa, pa nimajo zmožnosti, zastopati in delati po njem.* Modernizujmo torej pred vsem občine! Na njihovo krmilo naj pridejo možje, ki niso le prijatelji vseh važnih kulturnih vprašanj, ampak možje, ki so tudi zmožni, take akcije samostojno zapričeti in samostojno izvesti.

Ko smo si tako določili bojno polje, je prva naša dolžnost, da si je dobro ogledamo. Premisliti moramo, kaj bi se dalo v boju porabiti, kaj bi nam utegnulo delati ovire. Na ta način kmalu razvidimo, kateri koraki bodo najuspešnejši.

Ako danes v duhu pregledamo naše občane, vidimo, da ni veliko uporabnega. Vse kaže, da bomo veliko, veliko morali iztrebiti in nadomestiti z novim. Saj bi pa bilo tudi prav brezuspešno, ako bi hoteli slehernega starokopitneža modernizovati in morda takoj vsakega župana preleviti v modernega obč. predstojnika. Računajmo z razmerami! Tudi nasprotnik računa. Zato so njegove oči najbolj obrnjene na našo mladino. Mar ne dela z vso silo na to, da obrodi seme, ki smo ga mi sejali v nedolžna srca, drugačne sadove, kakor smo jih mi mislili in želeli? V takozvanih »kat.-izobraževalnih društvih« se nam mladina sistematično poneumnuje strankarsko fanatizuje in vzgaja v duhu, pravemu napredku nasprotnem. Da! Slovenski narod se na ta način v celoti pripravlja za duševno in gospodarsko robstvo. Popolnoma prirodno! Skoro vsa mladina zapusti danes šolsko klop v oni dobi, ko se čuti najsrečnejšo, ker se je »rešila šolskega jarma.« Taki kalini, katerim šola smrdi, najrajši sedajo na klerikalne nastave. Da se jih pridobi, zadostuje že samo to, ako se klerikalec kaže vseskozi sovražnika šole. Sicer doba, ko je mladina po večini »poddivjana« in nesposobna za resnost, normalno ne trpi dolgo. Okolo 18 ega leta se zopet izpametuje. Tedaj namreč začutijo mladi ljudje nekako izimno hrepenenje po nečem višjem, ki ni nič drugega, kakor poželjenje po izobrazbi. Tako torej normalno. Če pa fantič zaide v beznico klerikalnih poneumnevalnic, je pa zopet normalno, da ni nikdar več sposoben, o kaki stvari samostojno in trezno misliti.

Vzlic vsem klerikalnim nakanam in prizadevanjem pa je vendarle še skoraj v vsakem kraju vsaj dvojica, trojica bolj nadarjenih, bolj pridnih fantov, ki se sami od sebe kaj posebno zanimajo za vse pojave napredka. Taki mladeniči uživajo tudi navadno med vrstniki največ zaupanja. Ako so še ti mladeniči poleg tega sinovi bolj situiranih hiš, lahko rečemo, da so nekako stebri občinskega naraščaja. Zato si moramo tako krepke individue tudi po ljudsko-šolski dobi pridobiti za izpopolnjevanje. Ravno takim je v prvi vrsti

*) Glej Abditus: Občina in socializem. Kaj zahtevamo od občine, Cena 70 vinarjev. (Ljudska knjižnica II.)